ЧАСОПИС СТУДЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШОСТЕЙ СПС
РІК IV № 6 /12/ ВАРШАВА 1987 РІК

ЗУСТРІЧІ

У НОМЕРІ:

- ПЛЮРАЛІСТИЧНО - Ігор ЩЕРБА
стр. 3-7

- КОНТЕКСТИ. Передруки з України.
м. ін. М. Жулинський про
МИКОЛУ ХВИЛЬОВОГО
стр. 11-12

Андрій Малишко

Олексі Влизькові

Отож на мене в тривожну ніч
Складали дізнання і протоколи,
На допитах помучили кати
І біля муру вистрелили в спину.
І я страждав не від болю, а від того,
Що все, чим жив, горів, полум"янів,
Стоптали чобітьми і загасили
Усі сонця і збили зелен квіт,
Який мені давав з дитячих літ
І голос мій, і пісню солов"їну...
Олексо, друже! Кажуть, що не я,
А ти тоді убитий був невинно,
Чому ж мені здається, що я тепер
Розстріляним ходжу по Україні,
І кулю ту прокляту вік ношу,
І вийняти із серця вже не можу.

1956р.

№ 12

ШІКАВІ ПОДІЇ

27 XI Андрій Марушечко виставляв свої малюнки у Вроцлавській галереї у Пасажі. Разом зним свої роботи виставляли: ректор варшавської Академії красних мистецтв Р. Вінярський, його асистент Я. Духовський та чотирьох інших студентів.

14 XI відбувся XI "Молодіжний ярмарок" у Гданську. Присутніх було бл. 1000 осіб. Виступало менше ніж торік музичних гуртків. Подобалося ельблонзьке кабаре "Горпинка".

28 XI "Тигодник Повшехни" помістив комюніке Фундації папи Івана Павла II про признання її нагород: "Другий лавреат, це пан др Володимир Мокрий, громадянин польський - українець за національністю; філолог, історик літератури, науковий співробітник Ягаллонського університету, який заслужив на велике признання і вдячність за суспільно-моральну діяльність ради польсько-українського порозуміння так важливого для майбутності Середньої Європи, а також за наукові досягнення, що показують християнське коріння української культури".

26 XI у тижневику "Форум", який поміщає передруки найцікавіших статей зі світових газет появилася нотатка з "Московських Новостей": "Зустріч представників двох найбільших християнських церков, що відбулася в половині жовтня в Італії у Венеції, привернула увагу всього світу. Ще донедавна взаємини між православною і римо-католицькою церквами складалися незадовільно, переважала стриманість, а навіть недовіра. Тут існує чимало причин, з яких найважливішою є упереджений підхід Ватикану до ситуації віруючих, насамперед католиків, у СРСР, а також підтримка, яку Ватикан дає уніятській Церкві, яка веде незаконну діяльність на території Радянського Союзу. Верхівка римської курії вважає, що слід відродити уніятську Церкву, яку ліквідовано в 1946 р. на Львівському соборі уніятського духовенства, визнаючи це рішення як нелегальне."/.../

6 XII "Тигодник Повшехни" приніс текст проповіді папи Івана Павла II/з циклу про Марійні санктуарії/, яка стосувалася Києва " Перший київський собор був присвячений Вознесенню Пресвятої Діви Марії /.../. На знаменитій мозаїці /Софійського собору - ред./, на тлі, що виблискує золотом, видніє велична постать Богородиці, яка молиться /.../. На арці абсиди видніє напис грецькою мовою:

"Бог є в її нутрі, тому не похитнеться,
Бог допоможе Їй на світанні." /Пс. 46/

Київ, це святе місто, тому що в ньому напрочуд міцно проявився культ Марії. Тут Богородицю почитають за Покровительку міста і називають Матір"ю інших міст Русі. Тут від тисяча років допомагає вона своїм вірним і заступається за ними у свого Сина. Вже 950 років тому київський князь Ярослав Мудрий присвятив Їй свій народ, а тепер, у тисячоліття хрещення Київської Русі, християнський народ Києва й України обновлює перед нею обіт складений Богові в час хрещення, щоб захотіла проявити свою допомогу в новому тисячолітті його християнської історії. З усіма віруючими оцієї улюбленої землі возносимо і ми свою мольбу до Пресвятої Діви Марії".

17 XII "Літературна Україна" принесла інтерв"ю з проф. Юрієм Грабовичем, деканом славістичного факультету Гарвардського університету пв. "До материка рідної культури". На питання про тзв. "Нью-Йоркську групу" /Емма Андієвська, Богдан Бойчук, Богдан Рубчак, Юрій Тарнавський, Патриція Килина і Віра Вовк/ проф. Ю. Грабович сказав: "По-моєму, "Нью-Йоркська група" - це перші по-справжньому сучасні й інтелектуальні українські поети, які досягли великої естетичної і формальної досконалості./.../ Я переконаний, що "Нью-Йоркська група" органічно і постійно пов"язана, як ви це кажете, з традиціями української класичної літератури і, як я сказав би, з "материком". Тільки за цієї умови їхня поезія могла стати високою, а не якимось квазі-фольклорним явищем чи попросту американською поезією, писаною по-українськи."/.../ На питання про перспективи співробітництва Гарвардського університету з науковими установами України, проф Ю. Грабович сказав: "Справжня наука потребує таких зв"язків, вони збагачують обидві сторони. Треба також - і це стосується вже ширшого культурного життя українців поза межами України - контактів з письменниками, художниками, композиторами вашої республіки. Українська культура - це наша спільна справа. І так, як українська культура там, у нас, не може розвиватися без живого контакту з Україною, з материком,- так і тут не слід відмежовуватись від того творчого й плідного, що відбувається поза її межами. Певен, що, незважаючи на політичні відмінності, можна налагоджувати плідні контакти".

"SPOTKANIA" - pismo Rady Naczelnej Zrzeszenia Studentów Polskich. Wydaje Rada Kultury Studentów Mniejszości Narodowych K R K Z S P. Redaguje kolegium:
Bogdan Huk (red. nacz.), Maria Stepan, Hala Łeśkiw, Andrzej Zabrowarny, Roman Kryk, Andrzej Zelwak, Andrzej Marusseczko, Mirosław Masslanko (opr. graf.)

ADRES REDAKCJI: ul. Smyczkowa 5/7 p.55
02-678 Warszawa
Numer 6 (12) 87, zamknięto 20. 12. 1987

Дальшу частину статті Лідії Стефанівської /дивись "Зустрічі нр 10-11/ поміщено в наступному номері.

ПЛЮРАЛІСТИЧНО ПЛЮРАЛІСТИЧНО ПЛЮРАЛІСТИЧНО ПЛЮРАЛІСТИЧНО

У веденій в польському суспільстві дискусії про сьогодення й майбутнє, велику кар"єру зробило слово "плюралізм". На загал говориться, а говорить це влада, Костьол і опозиція, що плюралізм означає існування в суспільстві різних способів думання, світобачення, різних політичних об"єднань. Плюралізм це також стан духа, який допускає різні голоси, що їх слухають люди.

У такому контексті плюралізму і стисло пов"язаної з ним ліквідації тзв. "білих плям" в історії та сьогоденні Польщі, з"явилася і проблема української національної меншості.

З плином часу й розвитком процесу демократизації, національні меншості у Польщі перестали бути темою табу, сталися предметом відносно широкого зацікавлення перш за все інтелігентських середовищ. Хоч при цій оптимістичній констатації ніяк не можна не погодитись із ствердженням ведучого "Українку в польській пресі" в "Нашому Слові" /нп. 48 номер за 1987 р./: "Малоуявним є зате процес заповнювання українських "білих плям" на території Польщі, бо, він, по суті, ще навіть офіційно не почався. Може це тому, що постійно ще, наприклад, для деяких газет більш привабливим є інтенсивно-чорні плями?"

Мабуть воно дійсно так. Питання тільки, що ми можемо зробити, і, що робимо, аби цьому процесові посприяти й допомогти? Сама-бо свідомість факту присутності й тим вже робленння проблеми для більшості, сумнівно чи сьогодні може когось вдовольнити.

Ствердження невідрадного стану зацікавлення польського суспільства, а офіційної преси зокрема, українцями у Польщі, породжує питання про те, ким поляки мають цікавитися. Бо ж є отих нещасних 300-350 тис. /а то й більше/ русинів вихрещених на свідомих українців, які якимось то чином пережили сорок років у Народній Польщі й жити хочуть дальше. Хочуть жити далі, і, насмілюсь ставити тезію, що переживуть, бодай наступних сорок років, хоч як чорно не виглядали б перспективи. Отож проблема буде. А нам є над чим, все-таки, подумати.

Саме бажання пережити при вкрай зміненій Польщі /"інша країна"/, сьогодні, як вище сказав, не вистачить. Треба мати, або випрацьовувати форми такого життя, щоб воно вдовольняло нас, а й сусіди не дивились мов на залишки певного фольклорного заповідника. Отож, не претендуючи на повні узагальнення й висування завершених висновків, хочу подати кілька спостережень про студентство чи молодь взагалі тому, що останнім часом проходять цікаві процеси, які ставлять перед нашою громадою нові, нелегкі питання. Маю також надію, що буде це якийсь причинок до більш загальної дискусії про всю нашу громадськість "тутопольську".

Злам 70-тих та 80-тих років приніс з собою значне пожвавлення студентського життя, потребу згуртування. Почалися "Молодіжні ярмарки", всілякого роду зустрічі між осередками, мандрівки "Карпати" тощо. Був це час, скажімо, стихійної потреби згуртування, дискусій про п о т р е б у о б" є д н а н н я студентів, всієї української мелоді. Як основний принцип, стояло почуття національної свідомості, добачання у "своїому"файної людини, друга з подібними проблемами тотожності. Якихось більших розходжень на основі визнаваної ідеології чи регіональних різниць не було. Для організаційного забезпечення діяльності й суспільного життя вистачало УСКТ, хоч вже тоді можна було спостерігати, що деяких потреб воно не може заспокоїти. В гарячих розмовах заговорено про етос української інтелігенції, про конечність виходу до польського суспільства як повноцінний партнер. Бурхливий час 1980-81 рр. сприяв саме такій еволюції способу думання українського студенства /звичайно, тут говорю про діяльні осо-

би і круги/. Появилася потреба мати свою власну організацію. Заходи ці увінчалися заснуванням Загальнопольської ради культури студентів національних меншостей при К Р К СПС /Крайова рада культури Спілки польських студентів/ та національних студентських груп активності в окремих осередках. На даному етапі розвитку Польщі й ходу процесу демократизації, було це неабияке досягнення. З цього ж часу /1983-1985 рр./ пішла робота над створенням організації, розвитком різних форм її діяльності, виповненням їх змістом.

Однак серед самого студентства ставалися помітні зміни. Покоління активне у 80-81 рр. відійшло від діяльності приблизно протягом двох наступних років. До його досягнень слід зарахувати заснування ЗРКСНМ СПС /Загальнопольська рада культури студентів національних меншостей/, хоч займатися її створенням довелося зовсім іншим людям, які для тих нових, доволі складних завдань, напочатку були просто таки малопідготовані. Доводилося все випрацьовувати на практиці, оскільки існуючі форми вже не були задовільними. Одні з них завмерли /театральні вистави/, інші, потребували підбудови, відповідності з запитами молоді. Польське довкілля переживало тоді інтенсивні зміни. Копіювання зразків з польського життя заповнювало прогалину тільки частково. Часу для спокійної праці було обмаль, так же само небагато бажаючих залучитись до роботи. Надто часто доводилося полагоджувати справи "на скоку", без належної підготови , осмислення. Отож і помилки були неминучими, а людей, для яких треба було працювати, і які бажали "свого" - ставало чимраз більше. Як приклад наведу статистику учасників мандрівки "Карпати". У 1981 році було нас 70 чоловік, у 1982 році вже 150 чоловік /це при воєнному стані/, а у 1983 році до Білянки приїхало 350чоловік. З таким гуртом жартів не було. Полагоджувати справи "стихійно", розраховувати на самодисциплінованість, національну свідомість людей, було ніяк. По-перше, через кількість людей; по-друге, через факт, що мандрівка ставала збориськом молоді, починаючи з перших класів середньої школи, а кінчаючи людьми з кількарічним стажем професійної роботи після закінчення студій. Натомість у відчутті широких кругів нашої громадськості, мандрівка мала задовольнити далеко не самі туристські потреби. Тут повинні даватися не тільки почуття національної свідомості, але елементарні знання з історії, літератури, мови, культури... А хто ж це мав чинити?

Подібно як з мандрівкою, було теж з іншими починами. Спочатку думалося, що необхідно забезпечити відповідні кадри. Так з"явилися табори організаторів туризму, студентські зльоти, розподіл на комісії. Були надії, що справу розв"яже розвиток студентського життя двома шляхами: одинпраця й діяльність в осередках, другий - об"єднування для ширших та вимагаючих більших сил починів. Після трьох років виявилося, що така концепція далеко не виправдала себе. Для прикладу, тільки три з п"яти комісій /охорони пам"яток, туристська й мистецька/ сяк-так реалізували заплановану роботу. Більшість-бо людей бажала зустрічатись в осередках і там працювати, хоч наслідки цієї праці, треба сказати, не були надто великі. Виходило, що чекається трохи, поки "вони", тобто керуючі, щось зроблять. А "вони" на камені не родилися. Роль головного осередка, силою факту, мусила взяти на себе Варшава, а там було просто нецікаво. Створилася така ситуація: росли вимагання - нікому було їх заспокоювати. У людей з "проводу" не стало відчуття потреб поодиноких осередків, осіб і груп. На цьому-бо відтінку почали проходити істотні зміни. Загально говорячи, можна їх назвати диференціюванням постав та відкриванням нових можливостей і способів проявляти свою національну свідомість. У виховуванні постави молодого українського інтелігента /бо ж про це йдеться/ надто велика увага приділялася справі високих достоїнств національної культури, забуваючи при тому, що багатьом бракує основних знань і, що ближчі є справи таки польські, бо саме тут є наша "ближча батьківщина".

У 1982-83 роках значного динамізму почав набирати регіональний рух: лемківський і підляський. У першому випадку, він діяв - назвімо це так - відцентрово. Полягало це в тому, що, з одного боку, недокінця сформована національна свідомість лемків, почуття окремішності у відношенні до українців, а також відроджені історичні концепції окремого від українського національного руху /колись це було москвофільство, тепер концепція лемків, як "четвертої східнослов"янської нації"/, а з другого боку, свідоме стремління до протиставлення собі різних груп української громадськості /цікаве, що воно відроджується завжди тоді, коли стає трохи більше молоді/ - породило невідрадну ситуацію. Я б хотів тут зробити застереження, що нікому не нав"язую національної свідомості. Це проблема поодинокої людини. Я намагався зрозуміти й описати певні процеси та явища. А з боку тзв. українців чути крик: "сепаратисти" і цей ярлик ліпиться всім і вся, хто говорить "лем". І накопичуються перешкоди. Атмосфера своєрідного"викрадання душ", тактичні кроки й задуми, щоб добитися конкретної мети - усе це не сприяє, на жаль, витишуванню антагонізмів, а навпаки, розбурхує їх. І так, з одного боку, закид "сепаратизму", а з другого, "поневолювання" й унеможливлювання розвитку", породжує додаткові фрустрації. Не було б у цьому нічого вкрай поганого, наслідків чого не можна було б передбачити і вчасно загальмувати, наколи б не створювалася ворожнеча, нетолерантність і відчуження. Якщо ці процеси надалі розвиватимуться в такому напрямку, то побороти їх буде незвичайно важко. Усе це ускладнює ще і справа віросповідання. Як підкреслював автор знаної статті про "лемків - четверту східнослов"янську націю" Я.Гунька, для лемків православ"я з питомим обрядом і правосла-

вний лемко, це добрий лемко. Таким чином творить-ся "зачарований круг", з якого вийти дуже-дуже важко.

Другий з названих регіональних рухів - підляський, має натомість діяння доцентрове. Зародився він у 1982 році і був доволі широким. Однак дуже рано початковий стан великого зацікавлення й підтримування українського руху з боку самих підляшуків значно пригас. Рух цей перейшов, так би мовити, з етапу захоплення самими можливостями й нововідкритим до етапу нелегкої щоденної праці, яка приносить набагато більше відречень ніж радості і вдач. Проте заснування кількох гуртків УСКТ, здебільшого представниками студентської молоді та людьми, які нещодавно закінчили навчання, дає впевненість, що рух цей не зменшить свого динамізму. Тут звернув би я увагу на один знаменитий факт. Отож, багато з-посеред студентів-підляшуків навчалося в Любліні. Роки 1982-83 були періодом значного пожвавлення праці цього осередка. Все йшло гаразд, аж у певному моменті більшості підляшуків не стало.
Вони або закінчили навчання, або відійшли від ради. Говорилося й говориться про неможливість знайти спільну мову з українцями, про розходження на тлі виховання, способу думання, хатніх традицій, віросповідання. Знову доведеться ствердити, що забракло взаємного зрозуміння та толеранції. Диференціювання постав студентів /зрештою, мабуть не тільки їх/ проходило також на площині віросповідній. Загально можна сказати, що українські студенти діляться на грекокатоликів, православних і невіруючих. І знову, більш-менш до початку 80-тих років не було під цим оглядом якихось розходжень. Справи віросповідання стояли немовби осторонь, перебуваючи в стані потенціального замороження, готові прокинутись, коли тільки прийде сприятливий час.
І він прийшов саме в 1982-83 роках. Спершу слабо, але тоді і проходили перші зрушення. З одного боку свою роль відіграло природне стремління до пошуків власних коренів, віднаходження тотожності в духовній традиції минулого, а з другого боку, також пошуки істини, більш тривалих вартостей спричинило загальне релігійне піднесення цілого суспільства, при тому виникло зацікавлення східними обрядами та релігіями.

Для православних, це перш за все велика "інтернаціональна" спадщина ортодокоії, жвавий рух православної молоді різних національностей. Національний етос у з принципу менш зацікавленому національно православ"ї відіграває куди меншу роль ніж у випадку католицизму.

Справа греко-католицизму - складна. Загально треба сказати, що початок 80-тих років, це своєрідне відродження цього обряду в Польщі.

На окреме трактування заслуговують люди тзв. "нової хвилі", отже прихильники панка, ростамани, рокери тощо. Протягом кількох років, починаючи з 1982, постави контестації були дуже поширеними серед молоді, у тому числі й української. Багато енергії, заходів, пішло на задоволення потреб саме тих груп, на намагання згуртувати їх і притягнути до середовища. Можна сказати, що ми добилися тут деяких успіхів засвідчених м.ін., появою "Оселедця", "Ордену". Однак ставка саме на ці форми, хоч звичайно не була промахом, показалася трохи "парою пущеною у свиставку". Це виявилося хоча б у тому, що самі групи мають великі труднощі з проіснуванням.

Накінець, зосталася чимала група людей заці-

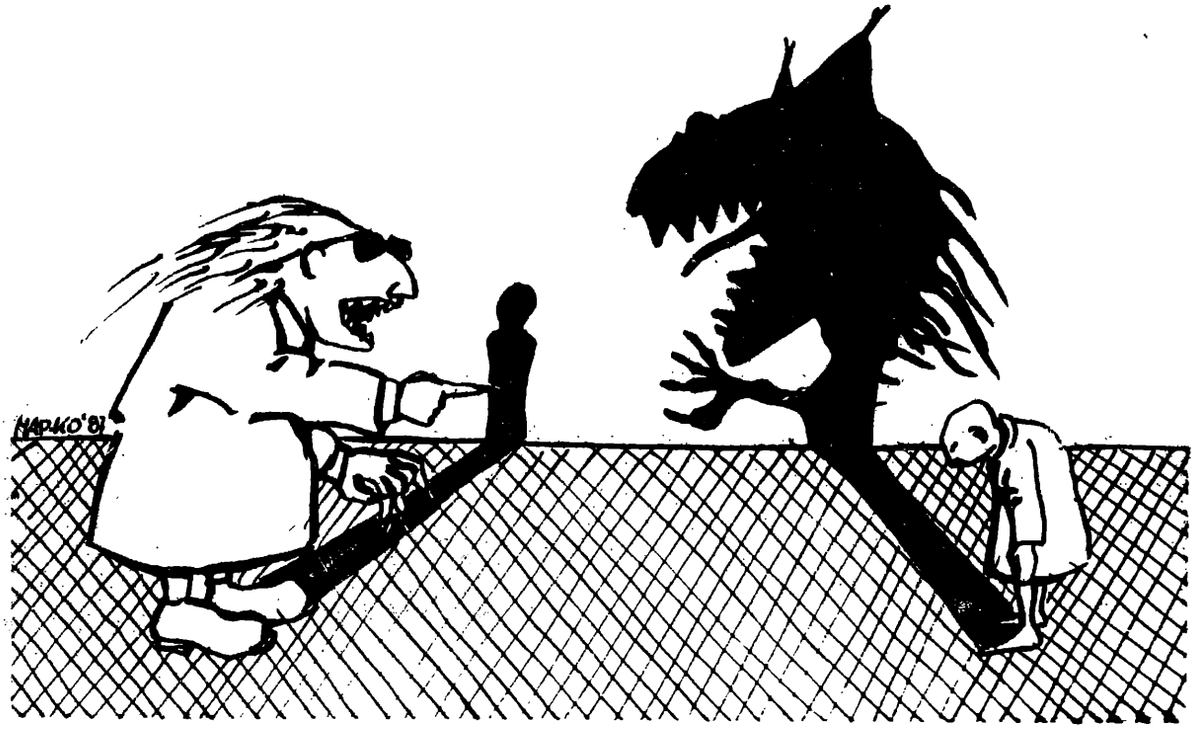

кавлених в більшій мірі справами, перш за все, маланчано-американськими. На жаль, кількість таких людей не зменшується. Ситуація в країні породжує додаткову мотивацію до вибирання іншого місця проживання. Тут вистачить порахувати записаних на всіляки виїзди /у цьому моменті впало мені на думку, що хтось, мабуть, придумав і успішно проводить акцію під кличем: "На 1000-ліття - 1000 молодих українців на еміграцію!"/.

Зарисована мною картина може здатися декому видуманою. Нібито маємо до діла з класичним прикладом шукання "діри в цілому". Однак воно не так. Просто серед нашого студентства й молоді існують різні групи, які, хоч перебувають поруч себе на велелюдних переглядах чи ярмарках, то однак не п е р е б у в а ю т ь з с о б о ю ! Між ними щораз то більші розходження й різниці. І так, досконалим прикладом може послужити оцей сопотський "Нічний концерт". Групка бавилася дуже добре, решта - погано. Причина? Люди зростають в окремих осередках і середовищах, діляться власними передумуваннями, захопленням різними течіями контастації, філософіями, ідеями. Таких людей більшає, і, нема де правди діти, вони шукають власних альтернатив для виявлення своїх потреб, яких не заспокоює ані УСКТ, ані ЗРКСНМ. Можна тут зауважити, що це нічому й нікому не перешкоджує, бо ж подібно було й давніше. Однак я рискую ствердженням, що сьогодні ситуація змінилася. Наколи-бо нещодавно відносно легко знаходили спільну мову, єднала нас музика, зустрічі, так на сьогодні ці потреби п і д п о р я д к у в а л и с ь стремлінню до задоволення побудови власного "я" і "я" подібних до мене. Пошуки українства пішли значно в глибину передумань і бажань стати на більш стійкий грунт, ніж на саме відчуття потреби бути разом. Свою роль зіграло тут існуюче вже визволення від тавра "українця-вічного різуна". Сьогодні молодь мабуть менше перейматься такими думками, вважаючи їх курйозними й випливаючими з дурних комплексів. Зрештою, серед польської студентської молоді такі погляди вже не переважають.

Хтось правильно може сказати, що воно дуже добре, коли постави в громаді диференціюються, стають відмінними. Українська громадськість в Польщі, загнана тридцять років тому в єдність організаційних форм культурного й суспільного життя, сьогодні, можна це з певністю сказати, стає на шлях різноманітності форм і способів проявлення. Так, це правда, однак...

Написав я "українська громада", але термін цей перестає мати однозначне й ясне значення. Наколи під ним ще донедавна можна було розуміти українців, які зустрічаються в домівках УСКТ, переглядах, концертах, маланках, відвідують церкви, так сьогодні цей стан поволі змінюється. Нині, як це часто формулюється, не конче потрібно ходити до домівки, щоб вповні почувати себе членом української нації і членом української громади в Польщі; не конче треба йти у церкву, щоб могти сказати: я українець з Польщі. Аж ніяк ні! Можна більш-менш спокійно сказати, що я саме сюди не піду, бо вони нічого мені не дають, бо можу заспокоїти своє почуття національної приналежності деінде. Я сюди не піду, бо ви "комуністи", "католики", "православні", сексоти та інші сектанти. Я є собі "інтерральний" українець. Скажете, видумую. Вкрай ні. Ласкаво запрошую до кількох "наших" міст, щоб у тому переконатись.

Молода частина української громадськості в Польщі поволі входить на шлях диференційованості постав і форм вияву. Поділи за власними переконаннями, світоглядом, регіональною приналежністю, приналежністю до даного середовища, починають мати вирішальне значення для самоокреслення себе. Межі, які при цьому натурально будуються, поволі переростають в мури, які, скажу з боязню, не знати чи так легко буде розібрати. При визначуванні й називанні підбудови власного світобачення, власної "політики", звичайно, потрібна кристалізація поглядів, опозиція до існуючої дійсності, її критика. Це ясна справа. Не можна однак забувати при цьому, де ми проживаємо. Свідомості того ніяк не можна позбутися. Почуття всесильності однієї, другої, чи третьої сторони, у нашому випадку, є тільки ізоляцією. На жаль, нічим іншим. Автоматичне підключання польських зразків з гострими лініями поділу, будуванням нових національностей доводить тільки до незрозуміння основної дійсності: ми тут сорок років були й є приреченими на себе, бо ми є одно. Везлися ми разом, на спільну долю. І тільки те, що с а м і відзвоюємо, те будемо мати. Самі, а це означає, що воно стається тільки завдяки власній підприємчивості, використанні кожної нагоди для поширення можливостей праці /звичайно, не переходячи окреслених меж/. Лише це являється для мене аксіомою. І, якби не брати, придивляючись до життя нашої громади на протязі сорока років, здивовано можна спостерегти, що ця істина добре таки відома нашим "дядькам". Це ми, молоді, якось не можемо прийняти її до відома.

І тому теж, радіючи з цього, що добилися ми до часів різновидності, з неспокоєм треба дивитися вперед. Що нас там чекає: чи лайливість, сварка, окопання на своїх позиціях і "позиційна війна" - одні проти других, чи може, поглиблення власного світобачення, виявлення його зі зрозумінням з а г а л ь н о ї ситуації громади й народу?

Підбиваючи підсумки, постулюю взяти до уваги плюралізм і ним керуватись у житті громади. Сниться єдність у різноманітності. Стара мрія, а все актуальна.

Ігор ЩЕРБА

ЗУСТРІЧ У КРАКОВІ

Останнім часом дедалі частіше про українські справи, культуру та історію говорять в Польщі не лишень українці, а й поляки, особливо студенти. Остання польсько-українська сесія-зустріч відбулася в Кракові в днях 3-6 грудня. Її "душею" був доктор Володимир Мокрий із Кракова. Учасниками були перш за все студенти, що приїхали з різних осередків, а найчисленніше представила себе група студентів з наукового гуртка істориків Гданського університету із своїм опікуном др Тадеєм Стегнером. Сесія була подумана як кількаденна відкрита для всіх охочих зустріч, різноманітність тематики мала на меті наблизити молодому поколінню поляків всякі аспекти українського культурного надбання та проблеми нашої сучасності.

Перший день проходив у формі загального введення в історію та тематику української літератури, яким була доповідь др Мокрого про місце та роль Тараса Шевченка в літературі та філософській думці українців. Треба відзначити, що читалася вона людям, що вперше зачули про творчість Шевченка і вже цим викликала зацікавлення, а її нетрафаретність, вдумливість у підході до деяких оспорюваних досі місць, ширина літературного та культурного контексту / з названим при розгляді нашої літератури маємо справу не часто/ заслуговує на окреме підкреслення. Черговою точкою програми було відвідання лекторію української мови для студентів Ягайлонського університету, який ведеться доктором Мокрим. Слід звернути увагу, що знання нашої мови серед вивчаючих її поляків, по-моєму, набагато краще чим в українських студентів. До речі, останніх на лекторію було дуже мало, а жаль, бо навчитися можна було чимало. На основі творів Ліни Костенко аналізувалася українська лексика та фразеологія. Інші учасники краківської зустрічі мали змогу брати участь в просемінарію з історії України, на якому заслухали доповідь др Мокрого про "Проблему батьківщини для української національної меншості в Польщі після 1947 року". Ця доповідь / зачитана вперше на симпозіумі в Лодзі/ стала відправним пунктом в дискусії про цю проблему, що втратила вже вимір закритого фрагменту українсько-польських відносин. Падали питання про переселення, його вплив на психо-суспільну ситуацію українців в Польщі. При розгляді цих питань часто згадувався польський та український націоналізм як чинник, що не сприяв нашим добрим взаєминам в минулому. Більшість виступаючих підкреслювала, що українцям і полякам необхідно краще пізнаватися. Перший день сесії закінчив концерт випускниці Вищої музичної школи, бандуристки Олі Левчишин. Прозвучали українські народні пісні різних періодів, від козацьких дум до творів XIX ст. Кількість слухачів показала, що зацікавлення українським фольклором серед польських студентів не слабшає.

Другий день краківської зустрічі пройшов під знаком "знаменитостей". Першим виступав професор Ян Прокоп, знавець західноєвропейської культури, який тепер цікавиться проблематикою польсько-східнослов"янських відносин. У короткому нарисі він порівняв європейський Схід і Захід через призму національних конфліктів та стереотипів. Професор Прокоп підкреслив, що в ситуації, коли існують національні конфлікти, для розв"язання їх слід використати досвід народів Заходу й радіти, що сучасна молодь відкидає старі стереотипи. Під час дискусії над доповіддю др. Стегнер наголосив на тому, що беззастережне перенесення західніх взірців не дасть бажаних результатів, оскільки не врахується східноєвропейська специ-

Продовження на 12 стор.

РОМАН КРИК

НІЧ

1. Коли почали падати сутінки, він узяв білого ключа, скреготнув замком – замкнулись двері кімнати, яка правила йому за житло. Передгроззя ночі сутенілось томно. Хвиля лапастого вітру, що надбігала від недалекого бору, прилипла до його волосся, потім сковзнула по руках, зашаруділа шкарпетками – це ж бо сутеніло...

Від річки, від срібних плавнів /місяць ловив рукою рибу/ йшли невтомні виляски водяного птаства.

-- Моє буття є потоком днів чекання. Невже кожен побоюється, що й я кину на його руки надлишок моєї нестерпності? Буття є потоком днів чекання. Доблесть цезаєв попід віями. Сміються, регочуться запінені дні. Завісні дні буття.

Зорана тінями земля тривожила, приємно збуджувала, говорила про журбу стебельця, яке крушить залізобетони – бо життя болить у плині тіла. Вдача землі – невтомно стріляючий арбалет, хоч хлань віків німа й безплідна.

Йому хотілось, як бувало, сісти у човен, почути шерехатість весел, розколоти течію носом човна, щоб вода аж болісно шелеснула попід днищем, щоб калюженці отетеріли на виду, – тоді можна було б відчувати тільки вітер, його слова: я є! Він теж сказав би: я є! Ось! Хоч попереду може прірва, так він не бачить і не розуміє, він тільки є, тепер, тут. Потім він залишив би човна й заново згадував витівки набережних трав, зрештою, осончений ранок відняв би у ночі грацію ніть і усе лягло б спати. Так воно мало б бути, проте човна не було на звичному місці /чи не дітвора запливла удень дальше своїх гадок і тепер острах розгнуздує запону очей?/.

-- Звичайно, я люблю згадувати, бо й до мене виринали сонця на сході, а завсідники лісів куйовдили волосся перед людиною. Ніхто не скаже, що я є тільки купка любові, яку необачно запалив вогонь грому. Тоді я й так чекатиму, бо коли б ні, тоді навіщо мої ночі? Мить благодарить мені, я люблю її себелюбність. Певно нам і надалі треба бути разом. Думаю, мій вид різьбився ночами. Тому, пальці скульптора, знов, як різець.

Він усівся на прибережному моріжку, в поколоді півників та пролісок. Невтомно стояла темінь /місяць ловив рибу в річці/.

Кохана прийшла безшелесно – чи це не вперше надійшла так впевнено? У неї були руки й ноги, також уся зосередженість, на яку він поклався зовсім безвольно, поки не почув як пульсує її кров – адже жива, адже мислима!; тоді подумки віддалився зривати польових квітів. А коли вона повернула свої очі – пішов у воду /нагодоване черево місяця снило марення/, бо ж до крику хотілось покласти на її сіру, справжню суку жовтих калюжниць. Так народжувалась мить. Такої миті він прагнув усією міццю – так вона була.

Темінь заяріла бадьоро, як завжди яріє для тих, які довго чекали себе – агресивно, невідклично...

Місяць вже давно забрав руку від води – риба святкувала ще одну перемогу. Будувала житло серед підводдя. Мовчали тільки мерці.

Він вирвав квітів. Слухав відлуння коханої /її пругке тіло стало лагідне, розливне/.

Майже непомітно хвилилась вода.

2. Я довго журилася. Думаю, що колись запалю себе. Червона луна піде усім світом. Згорить і небо – пристановище надій. Зорі покособочаться немов жерстяні дзьоби велетів з кавказьких гір; очі зосередяться на підошві чобіт, що чимчикують, ген, до обріїв. О, небом бігатимуть чорні клапті – осколки велетенської пожежі, задушливий порох увійде до мрій. Усе стане перероджуватись, щоб не померти від нового змісту мозку. Ой, колись запалю себе, запалю неодмінно, коли вже знесилюся докінця. Бо ж воно набагато краще за усе це, що роблю зараз, ховаючи під плаща руки, що несуть мені вістря жаху. Мої руки, чорнильні, непроглядні. Вогонь.

Чуєш, я запалю себе? Та навіть тоді не щезне темінь. Вона ні. Я з нею завдно . Ой.

-- Навіщо мало б бути таке? /ще відлуння у кронах: запалю себе, ой.../, /її руки у плаща/.
-- А ти синів моїх не бачив? Я йду в догоню за ними. Тоді він промимрав слова безнадії: не бачив. Так нічого, я можу піти, розшукати їх, попросити, хай принесуть тобі напитку... ти-бо,бачу, стара...
/Вона втулила себе у плечі, поставила чорний, аж лискучий,комір плаща; стоячи осторонь, повернулась до нього в профіль – в перевіяних очах заграли краски зір, щось почало скапувати – затремтіли струї дощу.../
-- Не треба. Немає у мене ніяких синів. Ти підглянув мене вечірню.
-- А у мене немає коханої.
-- Тоді що?
-- Не знаю.
-- Вирви хміль із древньої, зажисної стіни. Навари пива. Розливним порухом руки розлий бронзовість рідини. Хай сп"яніють квіти. Хай зачешуться блекотою дерева. Треба, щоб заграли шалом води, щоб хмари зірвались із полонницьких вірьовок – невольничих канатів. Зроби це – я обновлюсь. У ході картинозмін обновлюсь. Це тільки мить. Я, Ніч, прошу тебе, піди до старої стіни, навари хмелю, бо воно, тільки мить... Я стара, тухлий плащ болить мені, тухне спина, руки все ще прагнуть засвітитись від тремту відчуття, а воно, бач, все за горами, куди мені не пройти. Гірська балка виростає переді мною у вічність.

Від сходу надувало піском. Птахи неначе одуріли – сонце. Ніч. Тоді рясноти. Він: Ніч!– так ти мрієш як і я! Ніч – так ти безсила як і я.

3. Прийшло світло. Він лежав розгорнутий, немов листки незаписаної книги. Довкруги нього розсипались бугорки квітів – він вирвав їх з корінням, замашисто. У квітів був байдужий вигляд, вологість ранкового повітря не кликала їх до життя. Квіти звикли творитись, не манила їх боротьба з велетнями. Тому вони лежали довкруги нього з байдужим, помітливим оком цвітіння.

Серед високого неба мріло сонце.

Як завжди тоді, коли засинав у ореолі сонця, снилась йому довга, сіра каравана, обгорнута горами пустинних пісків. Від десятків верблюдів набігала тінь на тіла тих, що спочивали, здавалось, так просто, на піску. Тільки один смуглявий чолов"яга не міг збитися з ніг – бігав невтомно від особи до особи, потрясав, штовхав плечі уснувших і все горлав: Це смерть! Не спіте. Підводьтеся, бо йде смерть, онде вже оазис з пальмами – я не помиляюсь... підводьтеся,прошу я вас чи ні...

Та мить залягла вже спокоєм.

4. Скреготнув замок. Замайорів білий ключ. Зарипали двері. Він увійшов. Від відчиненого вікна набіг подув. У великому кріслі, під вікном, виднілись контури чиєїсь постаті. Очевидно,хтось чекав на нього.

За вікном напевно стояв високий день.

фіка. Другу частину дня виповнили розмови з артистами, Тирсом Венгриновичем та Юрієм Новосільським. Перший, відомий в Польщі й за кордоном графік, автор прекрасних екслібрисів /особливо цікаві були зображення церков/ розповів про себе і своє мистецтво. Професор Новосільський - маляр знаменитий, хоч як не розгаданий. Розмову з ним названо "Навкруги ікони", та згодом вона охопила різні ділянки релігії, філософії, історії та, звичайно, самого маляртва. Пан Новосільський відзначив, що належить до дуже нечисленної вже в Польщі групи людей з "пограниччя" різних культур. Своєрідне схрещення різних культурних, традицій, які звібрав у себе, дають йому матеріал для творчості, та - як він сам підкреслив - головне в мистецтві: індивідуальність митця. Це особливо важливе, бо ж "Ікон не можна навчитися малювати - спершу треба відчути їхню суть". Нарешті проф. Новосільський висловив свій погляд на введення національних мов до церковного обряду. На його думку, це приносить незабияку шкоду тому, що підривається зв"язок з нашим корінням, яким є мова староцерковнослов"янська. Кожна зустріч з так знаменитим митцем, як Юрій Новосільський, належить до подій дуже рідких, разом з цим, дуже цінних. Його прекрасні знання, велика індивідуальність і вміння розповідати, створюють настрій, хоч короткого, але перебування в зовсім відмінному світі.

Натомість суботня зустріч в залі Collegium Novum мала характер більш науковий. Почав її проф. Ришард Лужний розповіддю про польсько-українські взаємини сьогодні. Особливо міцно підкреслив він факт, що брак україністики в Кракові дуже обмежує можливості цього осередка в поширюванні української культури в Польщі. Варшавська україністика, на жаль, досі не зробила в цьому напрямку майже нічого. Слід звернути увагу на те, що пропозиція проф. Лужного заснувати україністику в Кракові була Міністерством освіти відкинена.

Студенти Ягайлонського університету, які писали магістерські роботи з української тематики, виповнили решту третього дня сесії. Як перша виступила Олена Дуць з допоміддю про поезію лемків після 1947 року. Вона назвала найцікавіших авторів та їхні твори й зосередилася на методологічних принципах своєї доповіді, що й позначилося на якості її виступу. Більше зацікавлення викликала доповідь "Лемки в очах поляків", та її авторка не зробила ніяких висновків, які надали б її праці завершеності. Натомість робота Анни та Тадея Філярів "Українські кооперативи й діяльність товариства "Просвіта" була доказом, що навіть при обмеженому джерельному матеріалі, можна написати дослідження на справді високому рівні. Тема цієї доповіді, здається, після 1947 року не ні разу не розглядалася науковцями в Польщі, а навіть в СРСР. Наступною була робота Бернадети Вуйтович "Зростання національної свідомості лемків". Авторка гарно схарактеризувала весь процес, вказуючи на давніші політичні стремління лемків, вплив чужої політики на національне визрівання цієї частини нашого народу. Усі згадані автори підкреслювали, що при писанні своїх робіт отримали цінну допомогу з боку др Мокрого /лекторій української мови, методологічні вказівки/.

В неділю, четвертий день сесії, були зачитувані поезії про Бескиди, "Б"єщади", лемків, виселення. Своє слово сказав Тадей Ольшанський, якого названо "польською совістю в українській справі". Опісля дуже вдало виступав Роман Гавран і його гітара, українські студенти з Кракова читали поезії про лемків, що доповнювалося слайдами з краєвидами Лемківщини.

Петро ТИМА

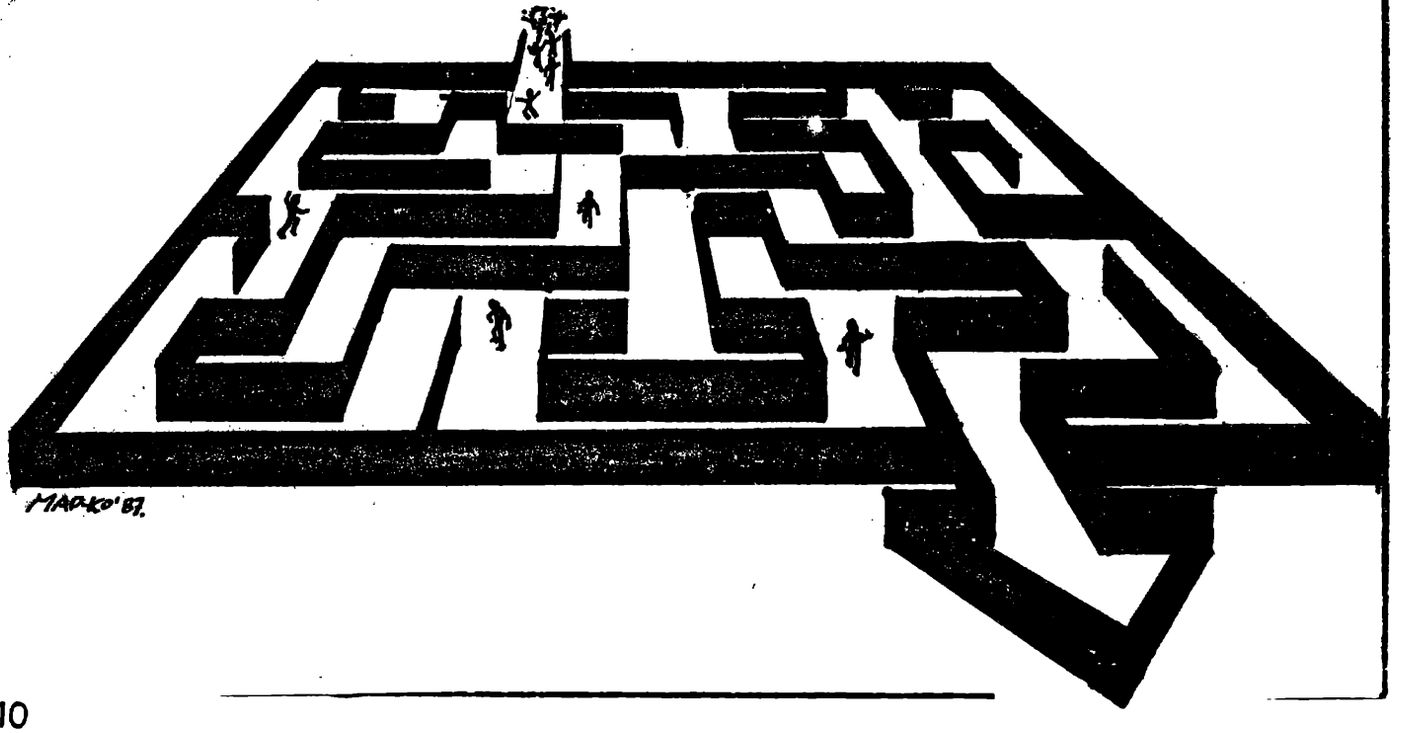

КОНТЕКСТИ

ПЕРЕДРУКИ З УКРАЇНИ

Із статті С. Білоконя "Нарком". Літературна Україна, но. 50, за 17 грудня 1987р.

Величезні заслуги Миколи Скрипника перед народом. Агент ленінської "Іскри", делегат III з"їзду РОДРП, член редколегії "Правди". Від царизму Скрипник зазнав 15 арештів, 7 разів - заслання. Під час Жовтневого збройного повстання він - член Петроградського ВРК. Він один із авторів першої конституції, один з організаторів КП/б/У. Більше того, на таганрозькій нараді більшовиків Скрипник запропонував саму цю назву - "Комуністична партія /більшовиків/ України". Нарком внутрішніх справ України /1921-22/, юстиції/1922-27/, освіти /1927-33/, заступник голови Раднаркому /1933/. Член ЦК ВКП/б/, член політбюро ЦК КП/б/У. Член Виконкому Комінтерну.

/.../ М.Скрипник першою і єдиною на той час у світі науковою інституцією, що вивчала національне питання,- кафедрою національного питання при Українському інституті марксизму-ленінізму, ректором якого теж був він. М.Скрипник мав величезний авторитет як теоретик національного питання.

Він являв собою новий тип ученого-практика, чиї праці поєднували публіцистичність викладу з глибоким науковим змістом, були насичені оригінальними думками й концепціями. Загалом він залишив по собі спадщину, яку не вбереш у п"ять томів,- список його робіт перевищує 810 одиниць.

/.../ Як знудилися ми за такою широтою поглядів, за такою культурністю, за такими словами з вуст відповідальних діячів! Але ж - цікаво - те нове мислення, що ламає сьогодні давніші закостенілі форми,- виявляється, не новочасна вигадка. Так мислили вже старі марксисти, що робили Жовтневу революцію, як Скрипник, і підпілля, і Туруханський край, і Красноярськ.

/.../ Зараз можна сказати чітко, що Скрипник випередив усі тридцяті, сорокові, п"ятдесяті, сімдесяті роки і йде врівень аж із нашою добою років вісімдесятих, висловлюючи ідеї, які ми вважаємо за насущні й актуальні тепер.

/.../ Виступаючи на другому з"їзді ВУСПП, нарком не погодився "з товаришем, який зазначив, ніби на Україні найбільшу загрозу має збочення в український націоналізм" /"Критика",1929, ч.6,с.23/. М.Скрипник посилився при цьому на постанову ЦК КП/б/У, що зосереджувала увагу нерозривно - як на великодержавному шовінізмі, так і на виявах українського націоналізму, гадаючи, що їх не можна відокремлювати, що вони між собою щонайтісніше пов"язані, що, можливо, й не існують одне без другого.

/.../ Кажуть, що Микола Скрипник створив український правопис 1928 року, тому його часто звуть "скрипниківським". У цьому теж є великий сенс.

Поштовх для правописної дискусії й конференції дала постанова Раднаркому України від 23 липня 1925 року. Протягом восьми місяців дискусії було одержано понад п"ятдесят окремих кореспонденцій. Свої пропозиції надіслала група педагогів з Вінниці, великі збори, що відбулись у Харкові. Загалом з Правобережжя, включаючи Західну Україну, надійшло тридцят листів, а з Лівобережжя /разом із Кубанню/ - 24.

/.../ Тепер часи міняються. Треба сподіватися,що після задоволення культурних потреб росіян у Казахстані надійде черга і до українців - там, на Кубані, на Далекому Сході й так далі. Але невже знову треба чекати, ініціативу виявили казахи?

/.../

Із статті Миколи Рябчука "Собор у риштуванні". Газета "Молода Гвардія" за 28 VII 87р.

"Собор" Гончара виявився, якщо й не найпершою, то, принаймні, найкрупнішою жертвою завзятої "антинаціоналістичної" кампанії, здійснюваної на місцях, як казав Ч.Айтматов /Лит.газета, 13 августа 1986/, "особливим типом демагога - балакуна-трибуна, що зробив для себе визначним російської

мови до речі і не до речі і приниження власної ледь не престижною професією". Така "реакція" на "Собор" зумовлювалась, гадаємо, кількома причинами: одна із них - особистість самого О. Гончара, як людини чесної, безмежно відданої рідній культурі, чутливої до всього нового й талановитого і непримиренної до "незнищенних" догматиків і демагогів, що знову входили під той час у силу. Як авторитетний керівник Спілки письменників України він явно був серйозною перешкодою для високопоставлених бюрократів у здійсненні їхніх "вольових" і далекосяжних заходів.

В енергійному розгромі "Собору" певну роль зіграла, можливо, і впізнаваність головного негативного героя: у письменницьких кулуарах згадується й до сьогодні ім"я значного, нині вже покійного керівника, що став начебто прототипом "висуванця" Володьки Лободи.

Та головна причина, звичайно, у самому романі: "Собор" засвідчував вихід української прози на новий рівень проблемності, конфліктності, соціальності, реалістичності/.../ Саме в "Соборі" цей вихід став для української прози вагомим прецедентом, а не сумнівною зухвалістю того чи того молодого письменника; він немовби "санкціонувався"; "узаконювався" авторитетом самого О. Гончара.

Написаний у загалом характерній для української прози 50-их років романтично-поетичній манері,/.../ "Собор" містив у собі й принципово нову соціальну й мистецьку якість. З дивовижною інтуїцією письменник помітив, а ще виразніше - відчув, синдром небезпечної соціальної недуги, синдром, зумовлюваний новим штампом старого, ще культівських часів, вірусу пристосовництва, соціальної мімікрії, псевдокомуністичної демагогії/../

Це відкриття: що Лобода - не якась там родима пляма капіталізму, історично приречена об"єктивними законами суспільного розвитку на згинення, а - цонайсправжнісінький продукт нового суспільства, точніше - продукт якихось вельми серйозних порушень у його функціонуванні, - до певної міри перелякала, здається, навіть самого автора - невипадково ж бо найпроникливіші судження він усе-таки вклав у уста "скептика" Орлянченка, а не головного "позитивного" героя Миколи Баглая.

Микола Рябчук: "Собор у риштованнях", "Новий Мір" /російськомовний журнал видаваний у Москві/, нр. 11 за 1987 рік.

" /.../ Сьогодні, коли роман вийшов в перекладі на російську мову відразу двома виданнями /у додатку до журналу "Дружба народов" та у "Раман-газета"/, загальним тиражем біля трьох мільйонів примірників, термін "застійні явища", вживаний для окреслення російської, чи, скажімо, грузинської культур нещодавніх часів, в стосунку до української літератури звучить, у крайньому випадку, не дуже ясно: правильніше було б говорити про розміри репресій, здійснюваних в 1972-1973 рр. і спрямованих проти багатьох талановитих письменників, людей мистецтва, культури, освіти.

Микола Жулинський: "Талант незвичайний і суперечливий. /Про Миколу Хвильового/", "Вітчизна", нр. 12 за 1987 р.

Микола Хвильовий. Бурхливі хвилі історії початку XX віку то підносили його до висот безоглядно-подвижницької самопожертви в ім"я комуністичних ідей, то опускали в глибини зневіри і песимізму, душевно знесилювали... У запалі літературних суперечок він, темпераментний і безжальний до своїх опонентів, забирався у такі хащі теоризування, такі вибудовував концепції, які дивували і лякали своєю "універсальністю" його самого, а перед літературними противниками відкривали широкі можливості для обгрунтованого заперечення і політичних обвинувачень./.../

Як повинна далі розвиватись українська радянська література, який творчий метод вона обирає, яка роль і значення російської культури у розвитку української літератури, яке ставлення соціалістичної культури до культурної спадщини минулого, як здійснюється українізація пролетаріату і звідки радянська література має черпати нові творчі сили, яке повинно бути ставлення до "попутників" і як об"єднати всі літературні сили, яка саме організація письменників і з якою ідейно-естетичною платформою може претендувати на гегемонію, як розуміти "ренесанс" української літератури - ці та інші питання бурхливо обговорювалися на сторінках газет і журналів, на зборах літературних організацій, угрупувань і студій.../.../

Тепер ми можемо спокійно, в обстановці гласності і утвердження демократизму розібратися, чому так категорично полемізував М. Хвильовий зі своїми літературними опонентами, чому закликав відмовитися від орієнтації на тогочасну російську літературу. Активно входила в моду спекулятивно актуальна тенденція лише оспівувати, возвеличувати, злободенний позитивний факт будівничого життя суспільства повинен був обов"язково лягати в основу художнього твору, але сама художність - образність, форма, стиль - вважались вторинними.
М. Хвильовий виступав проти голого фактографізму, робсількорівського "реагування на життя" з претензією на художнє узагальнення, закликав до орієнтації на класичні світові зразки художньої творчості /.../ Безперечно, і орієнтація М. Хвильового "на західноєвропейське м и с т е ц т в о, на його стилі, на й о г о п р и й о м и", і обстоювання ідеї нового типу культури - "азіатського ренесансу", і проголошення нового творчого методу, нового способу образного мислення - "романтики вітаїзму", - все це було спірним, дискусійним, теоретично не обгрунтованим, але не такою мірою політично шкідливим, як це доводили його опоненти./.../"

ВОКС ПОПУЛІ

Після статті Г. Приступа пз. "Поговорімо про шкільництво" /"Зустрічі", нр. 8-9/ редакція одержала кілька листів. Один із них пропонуємо увазі Шановного Читача. Він анонімний, проте із змісту листа можна додуматися, що автор, це учень середньої школи з українською мовою навчання. Листа друкуємо без ніяких мовних ані правописних поправок. Нехай буде він остереженням.

Інші відгуки будуть надруковані в наступному номері.

Вельмишановна колегіє

В номері 8,9 "Зустрічей" наступило тотальне "перегняття пали" яке наступало вже в попередніх номерах. Заміщені статті дуже натягані а навіть місцями наївні, звучать як писані лише тому щоб заповнити місце двох номерів. Крім цього є багато помилок і суб"єктивних стверджень котрі є неправдивві. Коротко, що мені не подобається в окремих статтях:

"Нас обдурено" - фантастична постать "учасника нічного концерту". Він мабуть в професії психолог бо людська поведінка його більш цікавить як "гостра музика" сопотської сцени. "Учасник" - це /видко/ також старий конспіратор, який потайком лазить серед "молодшої молоді" і намовляє на нічний концерт, робить це в такий спосіб, якби присутність на "НН" була щонайменше злочином лома - нічим закон. Що більше "учасник" хіба забагато випив і не помітив що гостра музика КОУ була нас ліком цього самого. "Учасник", тех бачимо, на стільки знає польську мову що може робити інтерв"ю з поляками в "крві і кості" яких вважає за авторитети до оцінювання імпер. Мабуть незабаром "учасник" навчиться української і будемо вже знати про рівень імпрез від учасників українців. Підозріваю що "таємничий учасник" був під впливом консумції "українського безсмертного комплексу неповноцінності" Як так то залишається побажати - смачного! І це одно, який сенс по тотальній критиці мають уміщені на кінці статті слова: "будьмо більш толерантні".

"Сам х 3" - ця стаття пригадує розповідь старої бабусі про це як вперше тратила дівоцтво. Видно що автор від першого рейду "Карпати" ще не витверезів а як що витверезів то має дуже тяжке похмілля. Кінець цієї сатири на "leniwych chłopów" пригадує "повернення блудного сина".

"Поговорім про шкільництво" - монолог не попертий жодними даними і далекий від правди. Пане Грицю як що вже заложите український ліцей біля школи Замойського то не забудьте написати про це в "Зустрічах" - тоді на певно люди викуплять всі примірники/а хіба про це ідеться/. Дуже мило бачити що з вас пане Грицю тех по трохі філософ як що ви побачили що можна назвати польський ліцей ліцеєм німецьким лише тому що в ним є предметем німецька мова./.../ Факт що ви не бачили серед лігницьких і гуровських випускників жодних філософів ні лікарів та інших вельмимудрих а лише Ви побачили українців/і то хіба в редакції/ потверджує ваше око. Читаючи вашу статтю відношу враження, що не задовго живете на планеті Замля/.../ Як що це мала бути провокація до того щоб люди почали до вас писати то признаю спосіб досить добрий але наступним разом провокуйте без шкоди для ліцеїв бо ще хтось це прочитає і дійсно вишле дитину до школи Замойського і будемо мати "мудрого дурня" більше.

Вибачте, але тепер ще підсумую тзв. całokształt вашої діяльності і відділування. По перше: "Зустрічі" не систематично видаються і видаються по два номери разом - а це робить їх задорогими, 100 zł. по друге: "Зустрічі" дійшли до перфекції в критиці всього і вся. Не говорю що не треба критикувати критика є нам дуже потрібна але "największą mądrością jest umiar". по-третє, як що вже щось критикуєте то робіть це з "jajem" і на весело, бо люди подумають і будуть мати враження що є гірше як зле і буде ще гірше / а буде напевно/. по четверте: нічого не пишете про нормальне студентське життя, життя студентське в вашому виданні це лише імпрези імпрези і імпрези. по п"яте: узгідніть вкінці свою програму, власну оригінальну програму. по шосте: не вживайте вельми вченого "українського язика"./.../ зважайте на те що ваші вислови не всі добре розуміють а можна їх заступити простішими, зрозумілішими. а тоді і люди би швидше дочитались чого цікавого і може навіть почалиб охочо куповати. Бо /о скільки в моїм суб"єктивним відчуттю/ поки що купують це лише тому що українське а рідше тому що добре. по сьоме: замало елементів творчих а забагато розбиваючих створене. по восьме: пане Богдане Г. прошу зверніть увагу на Гриця бо це якийсь підозрілий тип і не дайте йому писати що в Лігниці є паралельні класи бо там в дійсності є окремий ліцей, самі знаєте стільки Ви ту ходили /2 роки/. А як що Грицю хоче писати що є паралельні то хай пише що паралельність ця є виключно геометрична.

Па.

ЗАЙШЛЕ

В молодих українців у Польщі є два місця народження, бо ж у відповідь на питання: звідки походиш?, кажуть, що з Гданська й Перемишля, або з околиць Щеціна та Бірчи, з Гожівщини й Горличчини. Таким способом у свій життєпис вписують вони місця, яких - бувае - не знають, а які часто значать в їхньому житті більше за ті, що вписані в метриці. Це парадокс, проте вони походять передусім звідти. Там, отож, шукають свої корені..

Під час вакацій сотні українців, більш або менш організовано, витоптують стежки серед сіл і піль Холмщини, Любачівщини, на Лемківщині та Бойківщині. А перші кроки завжди до церкви, кладовища, батьківських хат. Вони заново творять знаний з оповідань образ своєї "батьківської батьківщини", пейзаж свого "втраченого раю". Шукають у конкретних місцях "точки віднесення" собі, своїй сві - домості й тотожності. Якщо й віднайдуть що-небудь, бо ж, бувае, якась церква "ще стоїть" і не знищена сокирою, вогнем, "суспільним почином", особливо усвідомлюваним "патріотизмом" теперішніх "опікунів" чи просто звичайнісінькою людською бездумністю й ненавистю, то це найчастіше або запустіла руїна, або склад мінеральних добрив, або й прекрасний приклад "адаптування" її /церкви/ для потреб теперішніх користувачів - вірних римо-католицької Церкви /дивись: зліквідований іконостас, брак трираменних хрестів, замальований розпис тощо/. Віднайти в чагарях цвинтар, церковку, дзвіницю - стае вже неабиякою проблемою.

Рік 1947 - виселення українського населення з південно-східної Польщі на Повернені землі створило ситуацію, в якій багатовіковому культурному процесові підрізано корені. Усе надбання сторіч, довгих років піклування, стало тепер добром нічийним. Нові власники віддали перевагу будуванню нового краевиду й... затиранню чужих слідів. Створюється враження, що ці дії ставали часом організованими акціями. Української проблеми довго не існувало /і, вдається, не існує й сьогодні/, і як видно з цього, не існувало теж питання збереження пам"яток української культури / це стосується перш за все її сакральних проявів/.

Установи "професійно" відповідальні за охорону архітектурних пам"яток / у воєвідствах: замойському, перемиському, кросненському, новосанчівському/ усю справу винесли "десь далеко" поза свою діяльність. Найбільш серйозно трактуе справу новосанчівське воєвідство: кілька церков стало філіями музеїв /м. ін. Бортне, Улюч, Радруж/, сотні ікон прикрашають зібрання музеїв у Ланцуті, Перемишлі, Кракові, Сяноці. Однак більшості пропам"ятних церков не "удостоєно" занесення у відповідні списки і почіплення охоронної дошки. Я вже згадала, як ставляться до тих заходів люди на місцях. Гірше довелося цвинтарям, капличкам, придорожним хрестам.

Значна частина церков, яка опинилася в руках римо-католицької Церкви, не діждалася пошани своїх естетичних та історичних цінностей. Особливо слід тут відзначити діяльність о. Мечислава Чекая, тепер пароха в селі Мілік. Бувало, що люди чекали, аж церква стане руїною, а тоді на її місці будувався костел; у випадку, коли вся споруда переносилася, то, як правило, нищено її візантійсько-слов"янський каталт /заміна на неоготичний костел церкви в Лютовиськ; висаджена в повітря церква в Климківці й вибудований натомість, попри однозначну заборону реставратора, костел/; виняткової цінності поліхромія покриваться лаковою панеллю /Поздяч/. Зрештою, латинські парафії найчастіше малочисленні то й неспроможні провести коштовний ремонт. А бувае, що парафіяни не надто охочо моляться "руському" Богу.

На катастрофічний стан цих об"єктів як перше звернуло увагу середовище Студентського кола бескідських провідників. Уже зовсім серйозно зайнялася, створена при Товаристві охорони пам"яток старовини, Суспільна комісія охорони пам"яток церковного мистецтва, - СКОПЦМ,

або, як називають її фахівці, комісія Б. Мартинюка. З огляду на її суспільний характер, як і обмеженість фінансового фонду, діяльність кількадесятиособової групи ентузіастів зводиться передусім до інформування громадськості, популяризації ідеї рятування церковних пам"яток / виставки фотографій, доповіді, конкурси пластичних робіт тощо/, ведення документації та забезпечувальних робіт на тзв. малих об"єктах церковного мистецтва - надгробні хрести, придорожні різьби, дзвіниці, каплички. Від 1984 року Комісія реставрує пам"ятки народного каменярства. Дотепер врятовано сотні прекрасних, великої художньої вартості хрестів на кількох кладовищах, м. ін. у Чорному на Лемківщині, Радружу, та Кориях на Любачівщині.

Само собою зрозуміло, що справа охорони пам"яток української культури займае також Загальнопольську раду культури студентів української національності, що діе при Крайовій раді культури Спілки польських студентів. В часі трьох мандрівок "Карпати", а також спеціальних виїздів, групи молодих людей інвентаризували й впорядковували кладовища на Любачівщині та Томашівщині. І хоча наукову цінність документації піддав сумніву шеф СКОПЦМ, то проведені порядкові роботи /вити-

ПОКОЛІННЯ

нання кущів, трави, молодих дерев/ самі реставратори оцінили як дуже корисні. Те, чому мусять вони відвести одну третину часу потрібного для роботи на кладовищі, наша група виконує протягом двох, трьох днів. Усуваються колоди, на яких повпортувалися раніше...

Не підлягає сумніву, що українська громадськість - зокрема молодь - діти тих, хто будував і прикрашав каплички, дзвінниці та церкви, а тепер покояться на історичних цвинтарях - мусить об'єднати зусилля, щоб врятувати досі вцілілі пам"ятки. Проте, це надто складна і велика проблема, аби її розв"язала жменька найбільш відданих справі ентузіастів, люди, що, на додачу, проживають в умовах діаспори. Тож необхідно створити цілісний план збереження й використання історичних об"єктів; потрібні фахівці, постійні фінансові надходження, забезпечення матеріалами. А це може здійснити лише держава внаслідок загальної політики в ділянці культури. У системі цих заходів необхідно створити український музей, щоб рятувати неповторні форми українського народного мистецтва, предмети культу та щоденного побуту.

Усе це, звичайно, вимагає творення в польському суспільстві атмосфери толерантності й доброї волі, перетворення знаних упереджень і нехоті, особливо в осіб, що впливають на громадську свідомість та окремі рішення. Справа дотична-бо, перш за все, до сакральних об"єктів і творів мистецтва унікальних /принаймні/ у європейському масштабі. Їх не пошкодили війни й повстання - сьогодні, в мирний час, повисла над ними загроза знищення.

Не потребують державної опіки ті об"єкти, які використовуються українцями/греко-католиками та православними/, що повернулися до своїх місцевостей після 1956 року. Отож, здається, що повернення українців на землі піддані акції "Вісла" в даному випадку було б дуже корисне /окрема проблема це справа екології й господарського використання цих земель/ і принесло б відчутну поправу стану церков.

Коли, проте, найближчим часом відповідальні установи надалі нічого не робитимуть, то слід чекати цілковитого зникнення з культурного пейзажу Польщі слідів культури її найбільшого східного сусіда.

Доктор Тадей Рутковський, заступник голови Міжвідомчої комісії охорони пропам"ятних кладовищ, в розмові про історичної цінності некрополі вміщеній в п"ятому номері цьогорічних "Споткань з забитками" /Їм судчено жити - не вмирати"/, на питання про долю греко-католицьких кладовищ відповів: "Це вже сумні останки по групі населення української національності, яка в даний момент історії виступила проти нашої держави і опинилася в його границях "в ролі" ворога. Сьогодні навіть з точною картою трудно потрапити на їхні сліди. По суті, доля уніятських кладовищ сьогодні вже вирішена".

Хотілося б вірити, що цей безжальний присуд не підтвердиться майбутністю. Адже мірилом культури суспільства є його стосунок до меншостей.

І ще одна зауважа. Кожна людина, більш або менш свідомо, прагне мати свою історію, святе місце, пункт-центр. Цього центру не може нищити друга людина. Тут не можна стосувати політичних категорій збірної відповідальності й охоплювати нею покоління. У майже всіх українців проживаючих тепер в сучасній Польщі - тут і тепер - такі місця-пункти знаходяться на південному-сході країни над Вислою.

Г. Л.

ОЙ, БОЖЕ, БОЖЕНЬКУ ДАЙ МІ ЖЕНИЧЕНЬКУ,
ЖЕБИ НЯ ВОДИЛА В КОРЧМУ ЗА РУЧЕНЬКУ.

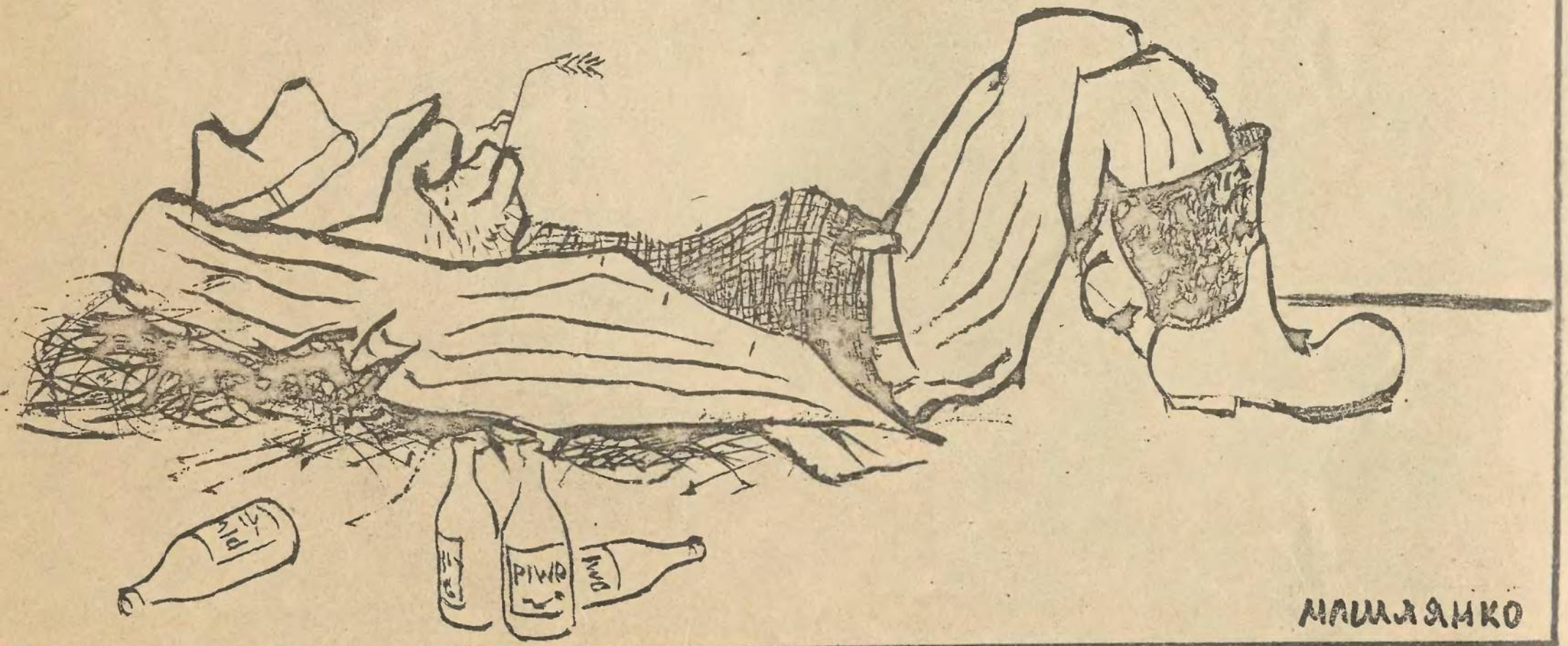

З ЦИКЛУ: ХАХЛАНДІЯ В ПОЛЬЩІ